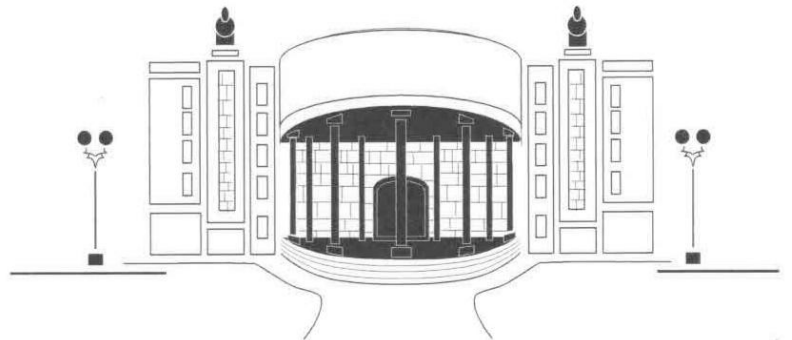

ISSN 2311-2409

Київський університет імені Бориса Грінченка

Педагогічна освіта: *теорія і практика*

Психологія
Педагогіка

*Збірник
наукових праць*

№ 25

Київ • 2016

УДК 37.01
ББК 74.0
П24

Засновники:
Київський університет імені Бориса Грінченка

Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка» включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з педагогіки (Бюлетень ВАК України № 11, 2009 р.) та психології (Бюлетень ВАК України № 7, 2010 р.).

Виходить двічі на рік.

Видається з грудня 2001 р.

Рекомендовано Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 3 від 31 березня 2016 р.)

Редакційна колегія:

Огнев'юк В.О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України (*головний редактор*); *Хоружа Л.Л.*, завідувач кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор (*заступник головного редактора*); *Безпалько О.В.*, директор Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; *Беленька Г.В.*, заступник директора Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; *Лозова О.М.*, завідувач кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; *Малихін О.В.*, професор кафедри теорії та історії педагогіки Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; *Мартиненко С.М.*, завідувач кафедри початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; *Міляєва В.Р.*, завідувач НДЛ розвитку людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, доцент; *Олексюк О.М.*, завідувач кафедри теорії і методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; *Петрунько О.В.*, професор кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник; *Сергеєнкова О.П.*, завідувач кафедри загальної, вікової та педагогічної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка доктор психологічних наук, професор; *Терентьєва Н.О.*, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент (*відповідальний секретар*); *Чернуха Н.М.*, професор кафедри теорії та історії педагогіки Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; *Кевишас І.*, професор кафедри музики Вільнюського едукативного університету, доктор педагогічних наук, професор (Литва); *Суходольська-Кулешова Л.В.*, головний спеціаліст Відділення філософії освіти і теоретичної педагогіки Російської академії освіти, доктор педагогічних наук, професор (Росія); *Огородська-Мазур Є.*, заступник декана факультету етнології та наук про освіту Сілезького університету в Катовіце, доктор хабілітований, професор (Польща); *Хольц К.*, професор спеціальної педагогіки та психології Гейдельберзького університету освіти, доктор наук, почесний професор Київського університету імені Бориса Грінченка (Німеччина).

Відповідальна за випуск від редакційної колегії:

Козир М.В., доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Рецензенти:

Чернобровкін В.М., завідувач кафедри психології та педагогіки Національного університету «Кієво-Могилянська академія», доктор психологічних наук, професор; *Бібік Н.М.*, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; *Белєхова Л.І.*, професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, професор.

Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка / редкол. : Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л. [та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — № 25. — 144 с.

ISSN 2311–2409

У збірнику наукових праць розглядаються актуальні проблеми сучасної педагогічної та психологічної науки в історичному, методологічному, методичному аспектах, підбиваються підсумки експериментальних педагогічних та психологічних досліджень.

УДК 37.01
ББК 74.0

ISSN 2311–2409

© Автори публікацій. 2016
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016

ЗМІСТ

Розділ I

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

<i>Візнюк О.В.</i> Системно-цільовий аспект холистичної парадигми освіти	4
<i>Панасенко Е.А.</i> Концепція історико-педагогічного дослідження: методологічний аналіз	11
<i>Тернопільська В.І.</i> Моделювання процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців	16
<i>Асланов Г.А. огли</i> Здоров'я як цінність сучасної успішної особистості	23
<i>Печка Л.Є.</i> Ціннісне ставлення особистості до власного здоров'я: теоретичний аспект	28

Розділ II

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА

<i>Хоружа Л.Л., Співакова І.Б.</i> Професійна діяльність учителя крізь призму педагогічної інноватики	34
<i>Пріма Р.М.</i> Формування професійної мобільності майбутнього вчителя: вектори наукових досліджень	40
<i>Побірченко Н.А.</i> Професійна культура психолого-педагогічної діяльності у розвитку міждисциплінарної науки	46
<i>Прошкін В.В., Панішева О.В.</i> Формування готовності майбутніх учителів математики до роботи в класах гуманітарного профілю	51
<i>Братко М.В.</i> Підготовка фахівців у коледжах: сучасні виміри та перспективи	57
<i>Козир М.В.</i> Інформаційний менеджмент — підґрунтя якості освітнього процесу ВНЗ	65
<i>Височина К.Ю.</i> Зміст і структура готовності майбутніх учителів музики до художньо-педагогічної інтерпретації вокальних творів для дітей	70

Розділ III

ПСИХОЛОГІЯ ОСВІТИ

<i>Паламарчук Л.Б., Бабійчук С.М.</i> Особливості навчання обдарованих дітей	75
<i>Богущька А.А.</i> Самореалізація людей третього віку як психолого-педагогічна проблема	81
<i>Мірошниченко О.А.</i> Види мотивації особистості до професійної діяльності	87
<i>Пасічник Н.О.</i> Консультація для батьків з елементами тренінгової роботи «в садочок без сліз»	94
<i>Столярчук О.А.</i> Психологічні аспекти адаптації першокурсників до умов навчання у ВНЗ	100
<i>Цветкова Г.Г.</i> Креативність як здатність викладачів вищої школи до створення нової педагогічної реальності	107
<i>Щербакова І.М., Вертель А.В., Дмитрук С.М.</i> Концептуалізація дослідження мотивів донорства крові	114

Розділ IV

МЕТОДИЧНІ РОЗВІДКИ

<i>Дика Н.М.</i> Засвоєння лінгвістичних понять під час вивчення граматики як аспект формування мовної особистості	119
<i>Комарова І.А., Леохіна А.Н.</i> Педагогическая компетентность родителей в сфере защиты и обеспечения прав ребенка	126
<i>Руденко Н.М.</i> Математичний інструментарій вимірювання готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій на уроках математики	131
<i>ДО УВАГИ АВТОРІВ ПУБЛІКАЦІЙ!</i>	136
<i>ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ</i>	137
<i>УГОДА ПРО ПЕРЕДАЧУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ</i>	143

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто підходи до моделювання процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців. Розкрито сутнісні характеристики понять «модель», «моделювання». Окреслено основні блоки (цільовий, змістовий, діагностико-результативний) моделі формування самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця та взаємозв'язки між ними. Презентовано змістові компоненти самоосвітньої компетентності особистості: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, організаційно-діяльнісний. Схарактеризовано компетентнісний, системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, синергетичний підходи, дотримання яких актуалізує досягнення позитивного результату у формуванні самоосвітньої компетентності. Визначено дидактичні принципи, що спрямовують освітній процес на досягнення успіху (системності й послідовності, проблемності, індивідуалізації, взаємозв'язку теоретичних знань і практичної діяльності, професійної спрямованості самоосвітньої діяльності). Представлено спецкурс «Самоосвітня компетентність особистості: сутність, особливості формування». Зроблено акцент на розвитку інформаційно-навчального середовища як стрижневого чинника формування самоосвітньої компетентності особистості.

Ключові слова: особистість, майбутній фахівець, компетентність, самоосвітня компетентність, моделювання.

© Тернопільська В.І., 2016

Модернізація у всіх сферах життя українського суспільства висуває нові вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців. У сучасних умовах затребувана компетентна особистість, здатна до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації як в особистому, так і в професійному житті. Все це, безперечно, активізує проблему формування самоосвітньої компетентності у майбутніх фахівців.

З метою теоретичного обґрунтування необхідних змін у навчанні й вихованні студентів нами застосовано метод моделювання. Це дає можливість наочно уявити об'єкт дослідження, проникнути в його глибину, схарактеризувати механізми формування.

Дослідники феномену зазначають, що моделювання виступає як метод опосередкованого пізнання за допомогою натуральних або штучних систем, які здатні у визначених відношеннях заміщати об'єкт дослідження й надавати про нього нові відомості (Архангельский С.И., 1976, с. 73).

У цьому випадку можна говорити про моделювання як науково обґрунтований метод наукових досліджень систем і процесів будь-якої природи у різних сферах людської діяльності. Стратегічним принципом моделювання є збереження структурно-функціональної відповідності між моделлю та модельованим об'єктом. Процес моделювання уможливорює всебічне вивчення обраного об'єкта дослідження, дозволяє створю-

вати нові теорії, слугує засобом їх обґрунтування, допомагає педагогу дібрати найбільш ефективну стратегію і тактику формування самоосвітньої компетентності студентів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування підходів до моделювання процесу формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців.

Завдання статті полягають у визначенні основних блоків (цільового, змістового, діагностико-результативного) моделі формування самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця та взаємозв'язків між ними; презентації спецкурсу «Самоосвітня компетентність особистості: сутність, особливості формування».

В. Штофф аналізує модель як уявну або матеріально реалізовану систему, яка, відбиваючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна заміщувати його таким чином, щоб її дослідження дало нам певну інформацію про цей об'єкт (Штофф В.А., 1986, с. 52).

Отже, моделювання є необхідною умовою існування моделі, відтворенням характерних ознак об'єкта за допомогою іншого об'єкта, спеціально створеного для його вивчення, а модель є знаряддям пізнання та засобом, метою і результатом моделювання навчально-виховного процесу. За допомогою моделювання можна відтворити не лише статистику і динаміку навчально-виховного процесу, а й спрогнозувати його розвиток,

обґрунтувати позитивний результат як нову якість, що вимагає подальшого вдосконалення моделі, що вивчається.

У педагогічних дослідженнях розглядаються різні види моделей, що використовуються в професійній освіті. Це, зокрема, прогностична модель для оптимального розподілу ресурсів і конкретизації цілей; концептуальна модель, заснована на інформаційній базі даних і програм дій; інструментальна модель, за допомогою якої можна підготувати засоби виконання; модель моніторингу — для створення механізмів зворотного зв'язку та способів коригування можливих відхилень від запланованих результатів; рефлексивна модель, яка створюється для вироблення рішень у разі виникнення несподіваних і непередбачуваних ситуацій; структурна модель характеризує структуру складного об'єкта, що складається з окремих частин, між якими існують різні зв'язки, які не піддаються кількісному вимірюванню; функціональна модель — у котрій величини, що характеризують явище або об'єкт, виражаються кількісно та відображають послідовність дій, які відбуваються в об'єкті.

А. Кочергін запропонував таку класифікацію моделей: за видом (матеріальні, ідеальні, предметні, символічні); за формою відображення (механічні, логічні, математичні); за предметом дослідження (фізичні, хімічні, технічні тощо); за природою явищ (соціальні, економічні, біологічні, психологічні тощо); за завданням дослідження (евристичні, прогностичні); за ступенем точності (наближені, точні, достовірні, можливі тощо); за обсягом (повні, неповні); за властивостями відображення (функціональні, інформаційні, системні); за способом вираження (знакові, речові (матеріальні), графічні) (Штофф В.А., 1986, с. 52).

З огляду на це слід зазначити, що обґрунтування найбільш раціональної дидактичної моделі спеціаліста ідентичне процесу синтезу різних форм його знань. У нашому дослідженні зроблено спробу підійти до цілей формування (моделі) майбутнього фахівця з позицій діяльнісної теорії навчання. Відповідно до цієї теорії знання виступають як елементи певних дій, що реалізують діяльність того, кого навчають.

Зважаючи на зазначені класифікації моделей, конкретизуємо тип моделі формування самоосвітньої компетентності студентів: а) структурна (передбачає взаємодію між структурними компонентами моделі, їх змістового наповнення та встановлення подібності моделі до зразка (оригіналу)); б) функціональна (описує можливі напрями педагогічного впливу для досягнення бажаної мети, відповідно отримуємо інформацію про структуру моделі, оригінал і на основі відомостей про функції моделі одержуємо інформацію й про функції оригіналу); в) прогностична

(описує майбутній результат, що є наслідком спланованого педагогічного впливу); г) концептуальна (втілює загальновідомі й нові концепції, виявлені у процесі дослідження, формує змістове наповнення й встановлює причинно-наслідкові зв'язки у межах системи, визначеної мети); д) епістеміологічна (включає не тільки відомі параметри, а й ті ознаки, відношення, функції, обмеження, закономірності, вектори змін, які необхідно дослідити); е) динамічна — відображає зміни, що відбуваються внаслідок впровадження компетентнісного підходу в освітньому просторі.

У такий спосіб нами було застосовано метод моделювання для теоретичного обґрунтування структурно-функціональної моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців.

Презентована модель відображає взаємозв'язки між її елементами, виключає дублювання, дає можливість коригувати та регулювати заходи. У процесі розробки означеної моделі необхідно враховувати наступні аспекти: кваліфікаційні вимоги до фахівця певного профілю, зумовлені соціальними замовленнями; галузеві стандарти вищої освіти за напрямом підготовки. У структурі пропонованої моделі виділимо три блоки: цільовий, змістовий (змістово-організаційний, змістово-технологічний), діагностико-результативний.

Модель формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців розкриває особливості структури (з яких елементів та етапів складається процес формування), послідовність, зв'язок цих елементів.

Цільовий блок моделі формування самоосвітньої компетентності студентів складає соціальне замовлення: професійно компетентний фахівець певного профілю, мета і завдання формування самоосвітньої компетентності. Метою процесу формування є підвищення рівня самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця. Мета конкретизується у таких завданнях:

— формування у студентів ставлення до самоосвітньої компетентності як особистісної цінності;

— формування у студентів знань, умінь і навичок самоосвітньої компетентності у процесі навчання;

— вироблення у студентів навичок самоконтролю й самооцінки у процесі фахової підготовки.

Презентована модель включає змістовий блок, до складу якого входять змістово-організаційний та змістово-технологічний. Зокрема, змістово-організаційний блок включає структурні компоненти самоосвітньої компетентності студентів, наукові підходи та принципи.

У структурі самоосвітньої компетентності студентів ми виділяємо мотиваційно-ціннісний (цілі, потреби, ціннісні орієнтації, що відображають

ціннісне ставлення до самоосвітньої компетентності; позитивні мотиваційні установки); когнітивно-рефлексивний (оволодіння системою знань про сутність і зміст самоосвітньої компетентності, механізми її прояву, самоаналіз, самодіагностику самоосвітньої діяльності); організаційно-діяльнісний (віддзеркалює сутність сформованості самоосвітньої компетентності студентів).

Зазначені компоненти виконують спонукальну, пізнавальну, діяльнісну функції.

У контексті завдань нашого дослідження виокремлено компетентнісний, системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, синергетичний підходи, дотримання яких актуалізує досягнення позитивного результату процесу формування самоосвітньої компетентності студентів. Єдність окреслених методологічних підходів визначає методологію нашого дослідження як «... систему принципів, способів побудови теоретичної і практичної діяльності, форми і способи науково-дослідницької діяльності» (Андреев А.Л., 2005, с. 25).

Компетентнісний підхід до формування самоосвітньої компетентності студентів полягає не у збагаченні їх певним обсягом знань, великою кількістю інформації, а в розвитку умінь оперувати нею, проектувати, організовувати свою діяльність, здатність творчо застосовувати здобуті знання та вміння на практиці.

Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців підсилює роль досвіду вмінь практично реалізувати знання, встановлюючи підпорядкованість знань умінням та акцентує увагу на результатах освіти, розглядаючи її не як суму засвоєних відомостей, а здатність людини вирішувати життєві й професійні проблеми, діяти в різних проблемних ситуаціях (Матійків І.С., 2006, с. 45–47).

У такий спосіб реалізація компетентнісного підходу значно підвищує результативність підготовки фахівця, забезпечує конкурентоспроможність випускника на ринку праці. І відповідно, значно зростає значення самоосвіти, самоосвітньої діяльності студентів, виконання ними індивідуальних навчально-дослідних завдань. Ефективним також є використання інноваційних освітніх технологій (проекти, тренінги, розв'язування практичних завдань, створення портфоліо студента тощо).

Розглядаючи самоосвітню компетентність з позиції системного підходу, можна виділити такі її властивості:

— цілісність (самоосвітня компетентність є цілісним утворенням, що відображає особистісні якості, при цьому її складові функціонально пов'язані між собою і не можуть розвиватися самостійно);

— неадитивність (властивості самоосвітньої компетентності як системи не дорівнюють про-

стій сумі властивостей її підсистем, а її функціонування не може бути зведене до функціонування окремих підсистем-складових);

— системна вкладеність (самоосвітня компетентність являє собою складну систему, що є підсистемою більш складної біологічної системи — людини);

— цілеспрямованість (системоутворювальними факторами формування і розвитку самоосвітньої компетентності є цілі професійного самовизначення особистості);

— керованість (ступінь сформованості самоосвітньої компетентності як системи визначається закономірностями цілеспрямованого й оптимального самоуправління, що впливає із потреб особистості, в тому числі й у професійному самовизначенні);

— стійкість самоосвітньої компетентності визначається стабільністю її складових, закономірностями її розвитку в контексті формування і розвитку особистості (Пермяков О.Е., 2008).

Відповідно, результатом системного аналізу предмета нашого дослідження є модель самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця. Системний підхід забезпечує цілісність навчального процесу, формування самоосвітньої компетентності студентів як єдину систему з різноманітними внутрішніми зв'язками.

Синергетичний підхід до формування самоосвітньої компетентності полягає у тому, щоб оптимально правильно сформулювати стратегічні цілі, що визначають хід процесу, акцентуючи увагу на самостійній діяльності, яка буде сприяти розвитку у студентів навичок самоорганізації, саморозвитку, самоконтролю.

Особистісно орієнтований підхід у процесі формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців сприяє розвитку особистості студентів, зокрема їх ціннісного ставлення до обраної професійної діяльності. Він дає можливість розвинути загальні, міжпредметні уміння юнаків і дівчат.

Слід зазначити, що у практиці формування самоосвітньої компетентності студентів особистісно орієнтований підхід центрує навчально-виховний процес на особистості, що навчається, створює сприятливе для неї освітнє середовище, надає можливість майбутнім фахівцям оволодіти технологіями розвитку творчого потенціалу.

Реалізація діяльнісного підходу передбачає, на думку І. Родигіної, підпорядкування дій викладачів не процесу засвоєння знань, умінь і навичок, а організації діяльності студентів (ідея діяльнісного характеру змісту освіти) (Родигіна І.В., 2005, с. 34).

Відповідно означений підхід має на меті вивчення самоосвітньої компетентності студента медичного училища як синтез знань, умінь, нави-

чек, готовності здійснювати самоосвітню діяльність.

У контексті нашого дослідження діяльнісний підхід означає наявність актуальної інтеріоризації нових форм, правил, способів і засобів професійної діяльності, тобто розвиток не тільки самоосвітньої компетентності майбутнього фахівця, а й особистості в цілому. Діяльнісний підхід вимагає спеціальних зусиль, спрямованих на вибір і організацію діяльності студента, активізацію й переведення його в позицію суб'єкта пізнання, що передбачає вироблення умінь ставити мету, планувати, організовувати, здійснювати, регулювати самоосвітню діяльність, контролювати, аналізувати й оцінювати її результати.

Ефективність формування процесу самоосвітньої компетентності студентів вимагає визначення дидактичних принципів, що спрямовують педагогічну діяльність і навчальний процес у цілому.

Дидактичні принципи характеризуються вченими як рекомендації, система загальних і принципово важливих орієнтирів, що визначають зміст, методи, організацію навчання та способи аналізу його результатів (Архангельский С.И., 1976, с. 169).

В основу формування самоосвітньої компетентності доцільно покласти загальні (системності й послідовності, проблемності, індивідуалізації) та специфічні (взаємозв'язку теоретичних знань і практичної діяльності, професійної спрямованості самоосвітньої діяльності) принципи дидактики.

Формування самоосвітньої компетентності розпочинається із планування та організації самоосвітньої діяльності студентів у процесі професійної підготовки відповідно заданих цілей. Наступним кроком є відбір і моделювання змісту самоосвітнього комплексу щодо формування означеної компетентності на основі врахування особливостей організації самоосвітньої діяльності студентів, забезпечення моніторингу та самоконтролю якості освітнього процесу.

У зміст процесу формування самоосвітньої компетентності студентів входять моделювання і програмування їхньої самоосвітньої діяльності, розробка і реалізація індивідуальних самоосвітніх програм, спрямованих на контроль та виконання проектів, рефлексія результатів.

Результатом формування самоосвітньої компетентності є підготовка студентів до професійної діяльності; здатність до самостійного опанування знаннями, уміннями, сформованість морально-вольових якостей.

Змістово-технологічний блок моделі передбачає розробку технології впровадження моделі формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців, яка містить етапи організації самостійної діяльності, комплекс форм, методів

та засобів навчання. З огляду на це, засвоєння студентом усіх етапів самоосвітньої діяльності робить його розвиненим суб'єктом діяльності, здатним до особистісного самовизначення і саморозвитку, розвиває уміння ставити перед собою цілі, знаходити й обирати необхідні способи їх досягнення, відповідально приймати рішення, послідовно їх реалізовувати, критично оцінювати результат і закріплювати їх в індивідуальному досвіді.

Реалізація мети та завдань формування самоосвітньої компетентності студентів у процесі професійної підготовки здійснювалась поетапно. Зокрема, нами було виділено три основні етапи: орієнтувально-мотиваційний, операційно-пізнавальний, контрольно-оцінний.

Так, орієнтувально-мотиваційний етап передбачає формування у студентів мотивації до самоуправління самостійною діяльністю, а також вивчення досвіду самоосвітньої діяльності студентів, діагностику і структурування їхнього суб'єктного досвіду, психодіагностику індивідуально-психологічних якостей. На орієнтувально-мотиваційному здійснюється мотивування самоосвітньої діяльності студентів у процесі професійної підготовки, усвідомлення суттєвих особливостей та значення самоосвітньої компетентності для майбутньої професійної діяльності.

Мета та зміст другого етапу пов'язані із засвоєнням системи знань та конкретних умінь (проектувальних, організаційних, технологічних, інформаційно-комунікаційних, аналітичних), необхідних для формування самоосвітньої компетентності. На цьому етапі майбутні фахівці розробляли індивідуальні освітні програми, вивчали спецкурс «Самоосвітня компетентність особистості: сутність, особливості формування», виконували, презентували і захищали проекти, передбачені програмою самоорганізації освітньої діяльності.

Формування самоосвітньої компетентності передбачає побудову індивідуальної траєкторії навчання, створення особистої електронної колекції знань. Структура інформаційно-навчального середовища включає такі складові:

— інформаційну (електронні довідники, енциклопедії, словники, підручники, навчальні курси, каталоги навчальної літератури та освітніх ресурсів мережі Інтернет тощо);

— організаційну (програма навчальних дисциплін, комплекти, індивідуальні завдання, тематики — дослідних, курсових робіт тощо; графіки навчального процесу тощо);

— програмно-методичну (електронні практикуми, навчально-методичні посібники, інструктивні матеріали та рекомендації, предметно та професійно орієнтовані програмні середовища, засоби універсальних офісних технологій тощо);

— комунікативну (засоби комп'ютерних комунікацій);

— контрольню-оцінювальну (автоматизовані засоби контролю знань і рейтингового оцінювання поточних результатів навчальної діяльності) (Білоусова Л.І., 2009, с. 11–19).

Зміна концептуальної основи й розширення функцій самоосвітньої діяльності студента висуває вимоги до пошуків таких форм навчальної роботи, коли допомога і контроль з боку викладача не пригнічуватимуть ініціативи студента, а привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність як особистісну якість.

Існують такі види самостійної роботи студентів за цільовим призначенням.

1. Вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних джерел, інформації професійного спрямування; перегляд відеозаписів; прослуховування магнітних записів лекцій; перегляд вебінарів та ін.

2. Поглиблене вивчення матеріалу навчальних дисциплін: підготовка до контрольних, практичних, лабораторних робіт, колоквиумів, семінарів; виконання типових завдань та ін.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення лабораторних робіт з елементами творчості; розв'язання нестандартних задач; участь у ділових іграх, розборі проблемних ситуацій; складання рефератів, доповідей, інформації із заданої теми та ін.

4. Вдосконалення теоретичних знань і практичних умінь (проектувальні, організаційні, технологічні, інформаційно-комунікаційні, аналітичні).

У процесі викладання навчальних дисциплін викладачі застосовували проблемні, імітаційно-ігрові методи навчання, метод проектів, інформаційно-комунікаційні технології. Зокрема, ефективною є самостійна підготовка студентів до участі у дидактичних іграх, самостійне опрацювання навчального матеріалу. Особливістю дидактичних ігор є відтворення предметного й соціального змісту професійної діяльності, що досягається завдяки ігровому імітаційному моделюванню та вирішенню професійно-орієнтаційних ситуацій у разі поєднання індивідуальної та групової діяльності учасників (Белкін І.В., 2010).

У запропонованому нами спецкурсі «Самоосвітня компетентність особистості: сутність, особливості формування» викладання необхідно розглядати як допомогу студентам в організації їх активної, самостійної, ціле-

спрямованої та результативної самоосвітньої діяльності, формуванні самоосвітньої компетентності. Вивчення спецкурсу відбувається за такими етапами:

1) визначення мети, завдань, ознайомлення із відповідною термінологією, уточнення ролі й значущості курсу;

2) вивчення і засвоєння теоретичних основ та практичних методичних прийомів застосування теоретичних знань;

3) ознайомлення із досвідом професійної діяльності спеціалістів певного профілю;

4) формування самоосвітніх умінь, навичок, здатності до формування самоосвітньої компетентності.

Відповідно до означених етапів викладач формує мотиваційну установку на вивчення означеного курсу, дає загальне уявлення про пізнання й цілі навчального матеріалу, розкриває структуру курсу, ознайомлює із основними формами та методами організації навчальної роботи, термінами і методикою контрольню-залікових заходів.

Разом з тим ефективність самостійної діяльності виявляється за умови, коли студент сам визначає цілі своєї діяльності, порядок і послідовність дій.

Контрольню-оцінювальний блок моделі передбачає контроль, аналіз, корекцію та оцінювання результатів формування самоосвітньої компетентності студентів. Останні проводять самооцінку своєї навчальної діяльності, що дозволяє викладачам використовувати результати знань та умінь студентів з навчальних предметів.

Одним із основних аспектів організації формування самоосвітньої компетентності студентів є розробка форм і методів організації контролю самостійної діяльності. Контроль включає: а) відповідь на контрольні або тестові запитання; б) перевірку конспектів; в) перевірку рефератів, проектів; г) перевірку виконання індивідуальних завдань.

Отже, розроблена нами модель формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців має відкритий характер та може доповнюватися новими елементами. Презентована модель виступає основою для організації дослідно-експериментальної роботи зі студентами вищих навчальних закладів і дозволяє на практиці встановити відповідність між метою та результатом її реалізації, забезпечує взаємозв'язок між усіма елементами навчально-виховного процесу, спрямованого на формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців.

ДЖЕРЕЛА

1. Андреев А.Л. Компетентносная парадигма в образовании: опыт философско-педагогического анализа / А.Л. Андреев // Педагогика. — 2005. — № 4. — С. 19–27.
2. Архангельский С.И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе / С.И. Архангельский. — М.: Высшая школа, 1976. — 200 с.
3. Білоусова Л.І. Технологія формування у майбутніх педагогів компетентності самоосвіти з використанням потенціалу інформаційно-навчального середовища / Л.І. Білоусова, О.Б. Кисельова // Інформаційні технології в освіті: збірник наукових праць. — Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. — Вип. 3. — С. 11–19.
4. Белкін І.В. Педагогічні умови використання ділових ігор у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / І.В. Белкін, Ю.Ю. Цивак. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_AND_2010/Economics/6_57510.doc.htm
5. Матійків І.С. Компетентісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців / І. Матійків // Педагогіка і психологія професійної освіти: Наук.-метод. журнал. — 2006. — № 3. — С. 44–53.
6. Пермяков О.Е. Методологические основы формирования иерархической-классификационной модели социально-профессиональной компетентности студента [Электронный ресурс] / О.Е. Пермяков. — Режим доступа: http://vestnik.adygnet.ru/files/2008.4/743/permyakov2008_4.pdf
7. Родигіна І.В. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів / І. Родигіна // Біологія і хімія в школі. — 2005. — № 1. — С. 34–36.
8. Штофф В.А. Моделирование и философия / В.А. Штофф. — М., 1986.

REFERENCES

1. Andreev A.L. Kompetentnosnaia paradigma v obrazovanii: opyt filosofsko-pedagogicheskogo analiza / A.L. Andreev // Pedagogika. — 2005. — № 4. — S. 19–27 (Russian).
2. Arkhangel'skii S.I. Lektsii po nauchnoi organizatsii uchebnogo processa v vysshei shkole / S.I. Arkhangel'skii. — M.: Vysshaya shkola, 1976. — 200 s. (Russian).
3. Bilousova L.I. Tekhnolohiia formuvannia u maibutnikh pedahohiv kompetentnosti samoosvity z vykorystanniam potentsialu informatsiino-navchalnoho seredovishcha / L.I. Bilousova, O.B. Kyseliova // Informaciini tehnolohii v osviti: zbirnyk naukovykh prats. — Kherson: Vydavnytstvo KhDU, 2009. — Vyp. 3. — S. 11–19 (Ukrainian).
4. Bielkin I.V. Pedahohichni umovy vykorystannia dilovykh ihor u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Elektronnyi resurs] / I.V. Byelkin, Yu.Yu. Tsyvak. — Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/2_AND_2010/Economics/6_57510.doc.htm (Ukrainian).
5. Matiikiv I.S. Kompetentisnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv / I. Matiikiv // Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity: Nauk.-metod. zhurnal. — 2006. — № 3. — S. 44–53 (Ukrainian).
6. Permiakov O.Ye. Metodologicheskie osnovy formirovaniia iierarkhicheskoi-klassifikatsionnoi modeli sotsialno-professionalnoi kompetentnosti studenta [Elektronnyi resurs] / O.Ye. Permiakov. — Rezhim dostupa: http://vestnik.adygnet.ru/files/2008.4/743/permyakov2008_4.pdf (Russian).
7. Rodygina I.V. Diialnisnyi pidkhid do formuvannia bazovykh kompetentnostei uchniv / I. Rodygina // Biolohiia i khimiiia v shkoli. — 2005. — № 1. — S. 34–36 (Ukrainian).
8. Shtoff V.A. Modelirovanie i filosofiiia / V.A. Shtoff. — M., 1986 (Russian).

Тернопольская В.И.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

В статье рассмотрены подходы к моделированию процесса формирования самообразовательной компетентности будущих специалистов. Раскрыты существенные характеристики понятий «модель», «моделирование». Определены основные блоки (целевой, содержательный, диагностико-результативный) модели формирования самообразовательной компетентности будущего специалиста и взаимосвязи между ними. Представлены смысловые компоненты самообразовательной компетентности личности: мотивационно-ценностный, когнитивно-рефлексивный, организационно-деятельностный. Охарактеризованы компетентностный, системный, личностно ориентированный, деятельностный, синергетический подходы, соблюдение которых актуализирует достижение положительного результата в формирование самообразовательной компетентности. Определены дидактические принципы, которые направляют образовательный процесс на

достижение успеха (системности и последовательности, проблемности, индивидуализации, взаимосвязи теоретических знаний и практической деятельности, профессиональной направленности самообразовательной деятельности). Представлен спецкурс «Самообразовательная компетентность личности: сущность, особенности формирования». Сделан акцент на развитии информационно-образовательной среды как стержневого фактора формирования самообразовательной компетентности личности.

Ключевые слова: личность, будущий специалист, компетентность, самообразовательная компетентность, моделирование.

Ternopil'ska V.I.

MODELLING OF PROCESS OF FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS' SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE

The article discusses approaches to modelling of the process of formation of future specialists' self-educational competence. It reveals the essential characteristics of the concepts of "model", "simulation". The basic blocks of the model for self-education and professional competence (target, content, diagnostic and effective) and interconnection between them are outlined. The semantic components of personality's self-educational competence are presented: motivational and evaluative, cognitive and reflective, organizational and activity-oriented. It is characterized competence, systematic, student-oriented, activity-oriented, and synergistic approaches, the following of which updates achievement of positive results in the formation of self-educational competence. It is determined didactic principles that guiding the educational process to succeed (systematic sequence problematic, individualization, interconnection of theoretical knowledge and practical activities, professional orientation of self-education). It is represented the course "Self-Educational Competence of the Individual: Nature, Peculiarities of Formation". It is made emphasis on the development of information and educational environment as the key factor in the formation of self-educational competence of the individual.

The article is a theoretical study of approaches to modelling of the process of formation of future specialists' self-educational competence. The task of the article is to identify the basic blocks (target, content, diagnostic and effective) of the model of formation of future specialists' self-educational competence and interconnection between them; presentation of the special course "Self-educational competence of personality: the essence and peculiarities of, formation".

We have developed a model of specialists' self-educational competence. The presented model serves as the basis for the organization of the experimental work with students of higher educational institutions and allows in practice to match between the goal and the result of its implementation, provides a link between all the elements of the educational process aimed at the formation of specialists' self-educational competence.

Key words: personality, future specialist, competence, self-educational competence, modelling.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2016

Прийнято до друку 23.02.2016

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

- Психологія
- Педагогіка

Збірник наукових праць № 25

За зміст поданих матеріалів відповідають автори.

Видання підготовлене до друку в НМЦ видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Завідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*

Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*

Над виданням працювали: *Н.І. Гетьман, Л.В. Потравка, Л.Ю. Столітня,
Т.В. Нестерова, Н.І. Погорелова*

Поліграфічна група: *А.А. Богадельна, Д.Я. Ярошенко, О.М. Дзень,
Г.О. Бочарник, В.В. Василенко*

Підписано до друку 14.06.2016 р. Формат 60x84/8.

Ум. друк. арк. 16,74. Обл.-вид. арк. 19,52. Наклад 100 пр. Зам. № 6-077.

Київський університет імені Бориса Грінченка, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в мережі Інтернет без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА
www.kubg.edu.ua

